

"אנחנו במשבר חמור שמזכיר מלחמה. יש סכנה למעגל קסמים של מיחון ודפלציה"

פרופ' ערן ישיב מזהיר שהמשבר עלול להתגלגל לנזק ארוך טווח ולרדשוש שהמשק יתקשה להיחלץ ממנו • הוא מציע לשובר את הטאבו, ולאפשר לתקופה מוגבלת לבנק ישראל להדפיס כסף - שיועבר לאוצר

פרופ' ערן ישיב. "אנחנו לא בסיטואציה של 2008" צילום: חן גלילי

כסף. זה הפך לטאבו נוראי, כמעט חילול קודש ישיב מכיר את התקופה הזאת היטב: הוא היה עוזר מחקר של מיכאל ברנוג, שגיבש את תוכנית הייצוב בשנות ה-80. "אני רוצה להציע מנגנון מאוד ספציפי. שהכנסת תחוקק 'חוק קורונה' מיוחד לשנת 2020 שיתגבר על החוק נגד הרפסה, וייתן לבנק ישראל את היכולת לעשות את זה למשך 90 יום, אולי בפורמט שברננקי הציע, לפתוח חשבון לאוצר ולהוויס כסף לתוכו. ובנק ישראל יוכל לבקש מהכנסת עוד תשעים יום הארכה". על כל זה תפקח ועדה שתורכב בחלקים שווים מנציגי בנק ישראל, האוצר, והציבור ("רצוי מומחים"). "הוועדה תתווה את היקף ההרפסה ואת סעיפי המדיניות התקציבית. "די ברור מה צריך לעשות - עזרה לשיורה למשקי בית, עזרה לפירמות, וכמובן תקציבים למערכת הבריאות ובהיקף ניכר, מכונות הנשמה בדיקות". וכל זה בפרק נפרד של התקציב, כדי לזרז את ההכסף מגיע ליעדו בלבד. • למה לא פשוט לגייס כסף בשווקים, ולהגדיל את החוב הלאומי, נניח מ-60% כיום ל-70%?

"גיוס חוב הוא משהו שאני לא שולל. לגייס עוד 10% תוצר זה לא סוף העולם ולא רע במיוחד. זה בהחלט סביר. זו לא מדיניות שאני מתנגד לה אבל מימון על ידי חוב זה מסים נרחבים: את החוב צריך להחזיר מתישוח. הוא מטיל עליך גם נטל רבית, והרביית עלולות לעלות". בהרפת כסף אין טיטלות חובות, ויותר מכן, מוסיף ישיב, הדפסת כסף היא גם אמצעי יעיל למלחמה בדפלציה, כך שיש כאן שילוב מוצלח לתעמו של ישיב בין המדיניות התקציבית של האוצר, למדיניות המוניטרית של בנק ישראל. זאת, על קצה המזלג, ההצעה שוברת המוסכמות של ישיב. הוא מודע היטב לכך שבקונסטלציה הפוליטית הנוכחית, לא סביר שיאמצו אותה. ברננקי, הוא אמר, "כל צד פוחד לקחת על עצמו תפקיד דרמטי מדי. אני קצת צופה פה, בנק ישראל והאוצר, יאלתר ויחדש בדרך שלו. יכול להיות, אני מקווה שלא, שעוד יתברר שזה תגובת סדר". חוסר הרצון לנקוט ב"יזומות מוסדית-כלכלית", הוא חושש, ביבא "להרס" יותר משמעותי, לבעיות יותר משמעותיות. גם פגיעה תמורה של יותר מטריליון החדש, ובמקרה של הבעיות המבניות בטווח הארוך. הפוליטיקאים של היום כבר לא יהיו בסביבה כדי לשלם".

ערן ישיב
פרופ' בבית הספר לכלכלה של אוניברסיטת תל אביב • יועץ לבנק אוף אינגלנד, ובעבר יועץ לבנק ישראל וראש התוכנית לכלכלה וביטחון לאומי במכון למחקרי ביטחון לאומי • היה עוזר מחקר לפרופ' מיכאל ברנוג (נגיד בנק ישראל לשעבר), בעת שזה גיבש את התוכנית לייצוב הממון במשך בשנות ה-80

הוא באופן המימון. ישיב מציע להפוך למציאות הצעות שהעלו לאורך השנים ("באופן אירוני") חתן הנובל מילטון פרידמן עצמו, ובהמשך בן ברננקי, ו"ר גם עמיתו של ישיב, הכלכלן הספרדי הנודע ג'ורדי גלי. הרעיון פשוט: הבנק המרכזי ידפיס כסף, ויממן את הוצאות הממשלה. זה מה שמכונה לפעמים "כסף הליקופטר", על שם הצעתו של פרידמן שמטוסי ימיטור דולרים על המשק. לפי ההצעה של ברננקי, אומר ישיב, לאוצר האמריקאי יהיה חשבון בפרדל ריור, והפרד ריפס כסף ויפקיד בחשבון. "אתה רוצה ל'סמן' את הכסף, ולא שזה יהיה חור שחור". אלא כפי שגם ישיב מודע היטב, הצעה הזאת יש "בעיה פסיכולוגית, חברתית ותקשורתית. היבר הוא אסור. בישראל, ולא רק בזה, יש חוק נגד הרפסה. הדבר הזה הפך לטאבו בגלל הניסיון של שנות ה-70 וה-80, בהן גילו את הקשר בין אינפלציה לגירעון הממשלה, שממומן על ידי הרפסת

ה"סכנה בהיסטוריוס מזכירה את הסכנה במגיפה - אם לא פעלת בזמן תמצא את עצמך במצב גרוע יותר אחר כך. אם לא מנעת פשיטות רגל של פירמות, אז אחר כך הן כבר כמעט של פשיטת רגל ולא כל כך קל להגיד 'בואו תחזרו ממצב של פשיטת רגל ותשובו ליצר'. יש דברים שהם לא הפיכים".

• ראש הממשלה נתניהו דיבר בראיון על 'מורו ורבו' מילטון פרידמן שהזהיר מאינפלציה, כסיבה לכך שלא צריך להגזים עבשיו.

"אני חושב בדיוק להפך. נתניהו מבטא, כמו כמעט בכל דבר, גישה של הרפובליקנים השמרנים הימניים ביותר בארה"ב, שמ'2008 מזהירים אותנו מהתפרצות אינפלציונית. 12 שנה אנשים מזהירים מהתפרצות אינפלציונית חמורה בארה"ב בגלל הצעדים של הפרדל ריור. וכידוע, זה לחלוטין לא קרה. אינפלציה היא לא העניין על סדר היום - להפך".

מה גורל הסיוע הנדרש לכלכלה? ישיב מצטרף להערכות רווחות של כלכלנים בעולם, ומדבר על חבילת סיוע בהיקף 10% כ"מ מהתוצר להתמודד עם נזקי הקורונה (כיום השוקר ל-140 מיליארד שקל). החידוש "נתניהו גישה של הרפובליקנים השמרנים הימניים ביותר בארה"ב, שמ'2008 מזהירים אותנו מהתפרצות אינפלציונית. 12 שנה אנשים מזהירים מהתפרצות אינפלציונית חמורה בארה"ב בגלל הצעדים של הפרדל ריור. וכידוע, זה לחלוטין לא קרה. אינפלציה היא לא העניין על סדר היום - להפך".

מה גורל הסיוע הנדרש לכלכלה? ישיב מצטרף להערכות רווחות של כלכלנים בעולם, ומדבר על חבילת סיוע בהיקף 10% כ"מ מהתוצר להתמודד עם נזקי הקורונה (כיום השוקר ל-140 מיליארד שקל). החידוש "נתניהו גישה של הרפובליקנים השמרנים הימניים ביותר בארה"ב, שמ'2008 מזהירים אותנו מהתפרצות אינפלציונית. 12 שנה אנשים מזהירים מהתפרצות אינפלציונית חמורה בארה"ב בגלל הצעדים של הפרדל ריור. וכידוע, זה לחלוטין לא קרה. אינפלציה היא לא העניין על סדר היום - להפך".

מאת אורי פסובסקי ועמירם ברקת

אנחנו בסיטואציה שדומה למלחמה. זה לא המשבר של 2008", אומר פרופ' ערן ישיב. "מריו וראגי, נשיא הבנק האירופי המרכזי, כתב אמול בפייננשייל טיימס שמדובר במשבר בסדר גודל תנ"כי, כלומר שזו לא חזרה על המשברים שהווינו לאחרונה. ואני רוצה להרגיש: אסור להילחם את המלחמה הקודמת, צריך להילחם את המלחמה הנוכחית. במשבר של 2008 ישראל לא הייתה כל כך מעורבת, והצלחנו לצלוח מאוד יפה את המשבר בלי צעדים דרסטיים. פה בכלל לא ברור שישראל היא מחוץ למשחק".

• מה זה אומר להילחם את המלחמה הקודמת?

"המלחמה הקודמת הייתה משבר בשוק ההון. משבר אשראי שהתגלגל לצד הריאלי של הכלכלה, דרך רידה בהשקעות ובצריכה. אבל פה אנחנו במשבר ריאלי חמור שמזכיר מלחמה. אנחנו לא בסיטואציה של 2008, ולכן לא נכון פשוט לשלוף את תכניות 2008 מהמגירה".

פרופ' ישיב הוא חבר סגל בבית הספר לכלכלה של אוניברסיטת ת"א, יועץ לבנק אוף אינגלנד, ובעבר יועץ לבנק ישראל. בראיון ל"גלובס" הוא מציע תוכנית שוברת מוסכמות, שבמרכזה מימון התמודדות הממשלה עם המשבר הכלכלי והבריאותי באמצעות הרפסת כסף של בנק ישראל.

דבריו של פרופ' רפי מלניק ל"גלובס" כשבע שנים, כי זה הזמן לעשות "כל מה שצריך" על מנת לתמוך בכלכלה. ובפתח דבריו, הוא מסביר את החשיבות בפעולה מברכת כבר עכשיו: למרות שמגיפת הקורונה היא משבר חולף, הוא עשוי לגרום לנזק ארוך טווח.

"בכלכלה ישנן תופעות שמכונות 'היסטוריס', תופעות זמניות שהופכות לקבועות", אומר ישיב, ומסביר שהחשש הגדול שלו הוא שהתקדימים של יפן. "אנחנו עולים להיות בתסריט של שפל זמני - לכאורה, עם סכנה לדפלציה - כלומר ירידת מחירים - שאז מתגלגל במעגל קסמים לשפל עוד יותר גדול ודפלציה עוד יותר גדולה". גם ככה, הוא מוכיח, "ישראל בשנים האחרונות מדרושה על גבול הדפלציה, (מדור) מחירים מאוד נמוך, שנו סכיב האפס. יש תסריט של מופך שבו שפל ומיתון אמיתי, שנגרמים בגלל מיתון ריאלי כמו עכשיו, דוחפים לדפלציה. ביפן גוררים כבר עשורים מצב של מיתון ודפלציה, ולא מצליחים לברוח מזה.

הסיוע לעצמאים רבים מהנכעמים לא יפוצו

הממשלה אמורה להציג את התוכנית הכלכלית החדשה של הסיוע לעסקים ולעצמאים הקורסים בעקבות משבר הקורונה. במסגרת השיחות שהתנהלו בימים האחרונים בין האוצר לראשי ארגוני העצמאים, הציגו באוצר את הרעיונות שלהם לשיפור התוכנית, ובהם העלאת תקרת הוצאות למענק פרוטו של 6,000 שקל מהמדינה ממחזור עד 300 אלף למחזור שנתי של עד 1.5 מיליון שקל, מה שמכניס אל גבולות הפיצוי עסקים רבים שלא נכללו בו קודם. ומי עדיין לא זכאי לפיצוי, גם על פי התקנה החדשה? מרבית המסעדות, גני האירועים, חברות ההפקה, מובילים רבים, מתקני מוגנים רבים ועסקים רבים נוספים שהמחזור שלהם עולה על 1.5 מיליון שקל, אך הם מהנפגעים המרכזיים מהמצב הנוכחי, והישרדותם מוטלת בספק. ראשי הארגונים שמעו את הפרטים מסבירים כי היא לא תסייע לעסקים שנפגעו יותר מכל, ולא תזוץ למשק להתאושש, היות ש-20% מהעסקים שלא נכנסים למסגרת הפיצוי מחזיקים את ה-80% העסקים הקטנים יותר. הם ניסו להסביר לאוצר, רגעים לפני פרסום התוכנית, שאם העסקים שמחזורים עולה על 1.5 מיליון יקרו ולא יוכלו לשלם לספקים, תיווצר פגיעת שרשרת בכל העסקים, שכן היו זכאים לפיצוי, והפיצוי לא יועיל גם להם. 20% שלא זכאים לפיצוי מחזיקים את ה-80% מהתוצרים. עוד נודע ל"גלובס" כי במסגרת התוכנית החדשה ייכלל גם רף להפחתת הפיצוי, כך שלא כל העסקים שמחזורים עומד על 1.5 מיליון יהיו זכאים למלוא 6,000 שקלים. הכנסות הפיצוי כוללת מגבלת הנוכחית חודשית חדשה: בעלי הכנסות חודשיות ברוטו של בין 12 עד 18 אלף שקל יאלצו להיפרד מנתח מהפיצוי, בהיקף של 50%-60%, על פי גוף יורד שייקבע, כך שהפיצוי עלול להיות 3,000 שקל לחלק מהעסקים בלבד, ואולי פחות. ונוכחי כי מעל 18,000 שקל ברוטו בחודש - אין פיצוי כלל. הקלה נוספת המתוכננת היא הענקת פטור מאיגוניה לעסקים שנפגעו מהקורונה, תוך הורגת חלק מהעסקים, ובהם בנקים ורשתות שיווק גדולות. העסקים שמועיים לפטור מאגוניה וישמחו כמובן להקבל את הקלה האמורה, אך בינתיים, במסגרת השיחות שנערכו, לא נפרסו קריטריונים ברורים למי יהיה זכאי לה. מרבית בשלב זה בהגדרה ערטילאית, ואם ההכרח על מנת הטמנה תינתן ללא הסבר מי זכאי, ותכלול הגדרות ברורות - ואולי חוסר הודאות והבלבול במשק תימשך.

• מאת אלה לוי-וינריב